

УДК 633;632.7/477

ХЛІБНИЙ ТУРУН В АГРОФІТОЦЕНОЗАХ УКРАЇНИ

Л.К. Антипова, д-р с.-г. наук, професор

Миколаївський національний аграрний університет

В.Т. Саблук, д-р с.-г. наук, професор

Інститут біоенергетичних культурі цукрових буряків НААН України

С.Г. Дмитров, канд. с.-г. наук

Український Інститут експертизи сортів рослин

Хлібного туруна, або жужелицю (*Zabrus tenebrioides* G.) відносять до основних шкідників зернових колосових культур. Він завдає істотної шкоди посівам пшениці озимої в степовій та лісостеповій зонах. У південних

регіонах України ця комаха розмножується найбільше. Пошкоджує фітофаг також ячмінь, овес, жито, кукурудзу, просо, сорго. Зі злакових багаторічних трав шкоду завдає райграсу, житняка, тимофіївці, костриці [1-3].

За результатами досліджень вчених Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України, не мінає турун і посіви такої біоенергетичної культури як міскантус. Так, у посадках міскантуса, розміщених на полях Веселоподолянської дослідно-селекційної станції, чисельність жуків і личинок турунів залежала від погодних умов та тривалості життя міскантуса. У 2016 р. налічували 0,7, у 2017 - 1,0, у 2018 р. - 0,9 екз./м². Найбільшу кількість фітофага у період ґрунтових розкопок (1,4 екз./м²) спостерігали у 2019 р.

Дещо інша ситуація відмічена на Півдні України. У 2016 р., 2017 р. і 2019 р. налічували 0,5 екз./м². Найбільшу кількість фітофага у період ґрунтових розкопок (0,7 екз./м²) спостерігали у 2018 р.

За даними Головного управління Держпродспоживслужби у Миколаївській області встановлено, що погодні умови осіннього періоду 2018 р. сприяли розвитку хлібного туруна. Спостерігали зростання заселеності площ та чисельності шкідника.

Відновлення живлення зимуючих личинок у 2019 році відбулося рано – осередкові пошкодження відмічені на початку II декади березня. Живлення фітофага продовжувалося протягом I-II декад квітня. Водночас господарського значення шкідливість туруна у весняний період загалом не мала. Появу імаго на посівах зернових спостерігали в I декаді червня. Щільність жуків складала 0,5, максимально - до 2 екз./м². Пошкодження зафіксовані на 1-3% колосків.

Вихід жуків з літньої діапаузи відмічено на початку III декади серпня. Основний розвиток фітофага тривалий час відбувався на падалиці, де жуки заселяли 10-30% площ за щільності 0,5-1,0 екз./м². Низька вологість ґрунту негативно впливала на розвиток шкідника – подекуди відмічалася загибель яйцекладок внаслідок висихання. Надалі випадання опадів сприяли деякому пожвавленню розвитку хлібної жужелиці.

Результати осінніх ґрунтових обстежень 2019 р. свідчать про незначне зростання заселеності посівів озимини (від 43% у 2018 р. до 45% - у 2019 р.) шкідником, при зменшенні загальної чисельності личинок від 0,7 до 0,5 екз./м². В осередках щільність личинок туруна досягала 2-3 екз./м². Варто звернути увагу на те, що у зимівлю ввійдуть личинки здебільшого середнього віку, навесні 2020 р. продовжуватиметься інтенсивне живлення фітофага, що зберігатиме істотну загрозу посівам зернових на Півдні України.

Результати досліджень вчених Миколаївського інституту АПВ, наразі ДУ "Миколаївська державна сільськогосподарська дослідна станція Інституту зрошуваного землеробства національної академії аграрних наук України", свідчать про те, що на чисельність (щільність) шкідника в агроценозах пшениці озимої за колосовим попередником істотно впливають строки сівби. Найбільшої шкоди личинки туруна завдавали рослинам озимини у фазу 3-х листків та кущіння за раннього строку сівби (з 5 до 14 вересня). У середньому

за три роки досліджень, у вищезгадані фази було пошкоджено 27,6-30,4% рослин досліджуваної культури за чисельності 24,7-27,7 лич./м². За оптимального строку сівби (з 15 до 25 вересня) чисельність личинок складала 13,2-14,3 екз./м², пошкоджених рослин – 14,6-16,0%, тобто в 1,9 разів менше, ніж за раннього строку сівби. У посівах пізнього строку сівби (з 26 вересня до 05 жовтня) щільність популяції шкідника знаходилась у межах 2,6 екз./м², що в 5,3 рази менше порівняно з оптимальним і в 10 разів менше порівняно з раннім строками сівби.

У зв'язку з потеплінням клімату, вчені пропонують сівбу озимих зернових проводити восени за умов достатнього забезпечення вологою посівного шару ґрунту. М. Круть зауважує, що під час висіву пшениці озимої після стерньових попередників за умов вологості ґрунту не нижче 14–16% у шарі розміщення насіння, задля запобігання зростанню чисельності хлібної жужелиці, ефективна передпосівна обробка насіння інсектицидами згідно з «Переліком пестицидів і агрохімікатів» [1].

Використана література:

1. М. Круть, Хлібний турун. <https://propozitsiya.com/ua/zahistimo-posivi-zernovih-vid-hlibnoyi-zhuzhelici>
2. Бабич С. М. Хлібні туруни (*Coleoptera, Carabidae*) та захист озимих колосових на півдні України // Захист і карантин рослин. – К., 2008. – № 54. – С 20.
3. Шахова Н. М., Шаповалов А. І. Хлібний турун (*Zabrus tenebrioides* G.) на посівах озимої пшениці в умовах південного Степу. Матер. міжн. наук.-практ. Інтернет-конфер. «Сучасне сільське господарство: ключові проблеми та досягнення» 15 березня, 2019 р. – Миколаїв: Миколаївська ДСДС ІЗЗ НААН 2019. – С. 5.